TẠP CHÍ ĐIỆN TỬ
THƯƠNG HIỆU & CÔNG LUẬN

Trường công lập tự chủ đang đi chệch ở đâu trong hệ thống giáo dục hiện nay?

08:48 17/12/2025

Trong quá trình triển khai cơ chế tự chủ, một số mô hình giáo dục công lập đang bộc lộ dấu hiệu không còn phù hợp với chức năng, nhiệm vụ được pháp luật quy định. Khi ranh giới giữa các loại hình trường học bị làm mờ, tự chủ không chỉ dừng lại ở câu chuyện tổ chức bộ máy hay tài chính, mà bắt đầu bộc lộ những vấn đề sâu hơn về cách vận hành và định hướng của toàn bộ hệ thống giáo dục công lập.

Ngày 19/7/2025, Ban Chấp hành Trung ương khẳng định: "*Cải cách thể chế là khâu đột phá, là động lực then chốt để thúc đẩy phát triển nhanh và bền vững; yêu cầu các cấp, các ngành chủ động rà soát, đề xuất sửa đổi, bổ sung các văn bản pháp luật còn bất cập, mâu thuẫn; xây dựng hệ thống pháp luật đồng bộ, thống nhất, minh bạch, khả thi*" (Ban Chấp hành Trung ương, 19/7/2025).

Đặt trong tinh thần đó, câu chuyện tự chủ trong các cơ sở giáo dục công lập cần được nhìn lại một cách thẳng thắn: tự chủ đang được triển khai để làm tốt hơn nhiệm vụ được giao, hay đang bị hiểu lệch thành quyền mở rộng hoạt động ngoài chức năng, làm biến dạng mô hình giáo dục công lập?

Ảnh minh họa

Tự chủ không đồng nghĩa với mở rộng chức năng tài chính

Trong hệ thống giáo dục, chức năng đã được phân định rõ: Giáo dục công lập thực hiện nhiệm vụ phổ cập, bảo đảm công bằng trong tiếp cận giáo dục; giáo dục tư thục vận hành theo cơ chế cung ứng dịch vụ, với các mô hình và chương trình khác biệt. Khi triển khai tự chủ mà làm mờ ranh giới này, hệ thống không linh hoạt hơn, mà dễ rơi vào tình trạng chồng chéo: Trường công lập tự chủ làm thêm việc của trường tư thục, vận hành theo logic thu phí, trong khi vẫn mang danh nghĩa công lập.

Vấn đề vì thế không nằm ở chủ trương tự chủ, mà ở cách hiểu tự chủ như quyền "làm thêm việc khác" và thu tiền, thay vì tập trung làm tốt chức năng đã được giao.

"Không thể biến trường học thành nơi làm dịch vụ" – ranh giới cần được giữ vững

Tại buổi tiếp xúc cử tri Hà Nội ngày 15/12, Tổng Bí thư Tô Lâm nhấn mạnh: "*Không thể biến trường học thành nơi làm dịch vụ*". Phát biểu này được đưa ra trước phản ánh của cử tri về tình trạng một số trường học liên kết với các công ty, đưa giáo viên bên ngoài vào giảng dạy và thu các khoản tiền vượt quá mức học phí mà Nhà nước đã miễn cho học sinh.

Tổng Bí thư khẳng định: *“Nhà nước quản lý và chịu trách nhiệm về giáo dục, về chương trình phổ cập”*; nếu thiếu giáo viên thì “phải tổ chức đào tạo, bố trí một cách khoa học, hợp lý, chứ không thể đưa giáo viên bên ngoài vào dạy để thu tiền của phụ huynh”. Đồng thời, Hà Nội được yêu cầu kiểm tra, xử lý các biểu hiện “không đúng bản chất giáo dục, gây bức xúc”.

Thông điệp ở đây rất rõ ràng: Giáo dục công lập không thể vận hành theo logic dịch vụ thu phí, dù dưới bất kỳ hình thức hay tên gọi nào. Khi soi chiếu tinh thần này vào việc thực hiện tự chủ, yêu cầu đặt ra là phải giữ vững ranh giới giữa tự chủ công lập và thương mại hóa giáo dục.

Trường công lập tự chủ có đang đánh mất tính chất của trường công lập?

Trên thế giới, hệ thống giáo dục phổ biến chỉ tồn tại hai loại hình rõ ràng: Trường công lập, với nhiệm vụ bảo đảm an sinh và công bằng giáo dục; và trường tư thục, triển khai các chương trình khác biệt để thu phí. Không tồn tại mô hình “*nửa công lập – nửa dịch vụ”* vận hành lẫn lộn.

Chủ tịch Hội đồng Hệ thống giáo dục Nguyễn Bỉnh Khiêm từng nhấn mạnh: *“Nhiệm vụ của hệ thống giáo dục công lập là đảm bảo công bằng trong tiếp cận giáo dục cho tất cả học sinh”.* Khi trường công lập tự chủ tổ chức thu học phí hoặc các khoản đóng góp vượt khung phổ cập, hệ quả không chỉ là thay đổi cơ chế tài chính, mà là thu hẹp khả năng tiếp cận của một bộ phận học sinh, tạo ra sự bất bình đẳng ngay trong chính hệ thống công lập.

Trong bối cảnh đó, yêu cầu của Tổng Bí thư Tô Lâm về việc Hà Nội phải kiểm tra, xử lý tình trạng trường học liên kết với doanh nghiệp, đưa giáo viên bên ngoài vào giảng dạy và thu tiền nhiều hơn mức Nhà nước đã miễn, càng cho thấy ranh giới công – tư trong giáo dục không thể bị xóa nhòa dưới danh nghĩa tự chủ.

Khoảng trống thể chế và yêu cầu rà soát chính sách tại Hà Nội

Ngày 19/7/2025, Ban Chấp hành Trung ương một lần nữa nhấn mạnh yêu cầu rà soát, sửa đổi các quy định pháp luật còn bất cập, mâu thuẫn (Ban Chấp hành Trung ương, 19/7/2025). Đặt trong tinh thần đó, việc triển khai Luật Thủ đô mới, có hiệu lực từ 1/1/2025, cần được xem xét không chỉ ở góc độ trao thêm quyền, mà quan trọng hơn là bảo đảm sự thống nhất với hệ thống pháp luật hiện hành và các chỉ đạo lớn về giáo dục công lập.

Thực tế cho thấy, một số nội dung liên quan đến cơ chế tự chủ giáo dục trong Luật Thủ đô đang đặt ra yêu cầu rà soát để tránh mâu thuẫn với Nghị định 86

về liên kết nước ngoài cũng như tinh thần chỉ đạo của Tổng Bí thư về việc giữ vững bản chất giáo dục công lập. Trong bối cảnh đó, việc xem xét sửa đổi, điều chỉnh Luật Thủ đô cho phù hợp là cần thiết.

Trước mắt, việc tạm dừng các khoản thu đối với học sinh tại các trường công lập tự chủ và trường bán công có thể được cân nhắc như một bước đi cần thiết, nhằm bảo đảm sự đồng bộ chính sách, tránh phát sinh hệ quả khó kiểm soát và giữ vững bản chất an sinh của giáo dục công lập.

Việc điều chỉnh các mô hình chưa phù hợp không phải lùi bước, mà là cách để nâng chất giáo dục và bảo đảm đúng bản chất của giáo dục công lập.

Minh Thắm